

6D011700 – Қазақ тілі мен әдебиеті мамандығы бойынша «философия докторы» PhD дәрежесін алу үшін жазылған Каримова Гульмира Сәрсемханқызының «Қазіргі қазақ драматургиясы және оны оқыту әдістемесі» атты диссертациясының қолжазбасына рецензенттің

ШКІРІ

1. Зерттеу тақырыбының өзектілігі және оның жалпы ғылыми және жалпы мемлекеттік бағдарламалармен (практикалық және ғылыми сұраныстарына) байланысы

Қазақ әдебиетінің ерекше бір жанры драматургияда өмір құбылыстары, адамдар арасындағы шиеленіскен тартыстар сөз өнерімен өрімделіп, кейіпкер бейнесімен сомдалады. Әлемдік әдебиетте көне жанрлардың бірі болып саналғанымен, қазақ әдебиетінде драматургия тек ХХ ғасырдың басындағы қоғамдық-әлеуметтік қайшылықтардың ықпалымен қанат жайған көркем туындыларды құрайды. Бүгінгі таңда ғасырдан астам тарихы бар қазақ драматургиясының адамның өзін-өзі өзектендірудегі, адамдар арасында ізгілікті қарым-қатынас орнатудағы, тұтастай алғанда қазіргі қоғамға қажет жеке тұлға тәрбиелеудегі маңызы айрықша. Осы ретте жоғары оқу орындарында драмалық шығармаларды оқыту әдістемесі арнайы зерттеу нысаны ретінде қарастырылып отырған Каримова Гульмира Сәрсемханқызының PhD дәрежесін алу үшін жазылған «Қазіргі қазақ драматургиясы және оны оқыту әдістемесі» атты диссертациясының тақырыбы өзекті деп танылады. Жоғары оқу орындарында драмалық шығармаларды оқытуды ғылыми-әдістемелік негіздеуге талпыныс жасалған бұл еңбектің оқыту үдерісіндегі қажеттілігі сөзсіз.

Докторант зерттеу жұмысында қазақ драматургиясының жанрлық табиғатын танытуды, оның көркем шығарма ретіндегі қуатын айқындауды мақсат етумен қатар жоғары оқу орындарында білімденуші болашақ әдебиетші педагог мамандарға драмалық шығармаларды оқытудың теориялық және әдістемелік тұрғыларын негіздеу жолдарын ұсынады.

Диссертациялық жұмыста қазақ драматургиясының қалыптасу кезеңінен бастап, бүгінгі тәуелсіздік жылдарындағы көркем шындық, сөз өнерінің құдіреті өзара сабақтастықта дамып кемелдене түскендігі теориялық талдаулар арқылы дәйектеледі. Тәуелсіз әдебиеттің төл туындыларының тарихи тереңдігі, тақырыптық жаңашылдық сипаты жан-жақты зерттеліп, ғылыми тұжырымдармен сараланады.

Каримова Гульмира Сәрсемханқызы қазақ драматургиясының қазіргі әдебиеттану ғылымындағы орнын аталған жанрдың қоғамдық өмірдегі, қоршаған ортадағы құбылыстарды суреттейтін көркемдік шындығы, ондағы кейіпкер келбеті арқылы ашып көрсете білген. Сол сияқты докторант драманың теориялық мәселелерін практикамен байланыстыруда әдебиеттанушы ғалымдардың зерттеу еңбектеріне сүйеніп, драмалық туындыларды академик Р. Нұрғалидың қаһармандық, саяси-әлеуметтік және тарихи-ғұмырнамалық деп жіктелетін үш саласы бойынша зерделеген. Мұны

диссертациялық жұмыстың мазмұнындағы Бейбарыс сұлтан, Абылай хан, Жәңгір сынды тарихи қайраткерлер бейнесінің жан-жақты талдануынан көреміз.

Жоғар оқу орындарында драмалық шығармаларды оқытудағы педагогика мен психология ғылымының студентке нәтижелі білім мен тағылымды тәрбие берудегі байланысын қазақ әдебиетінің көрнекті өкілдері, танымал жазушыларымыз Ә.Кекілбаевтың «Абылай хан», Р.Отарбаевтың «Бейбарыс Сұлтан», Шахмардан Құсайыновтың «Томирис», И.Оразбаевтың «Шыңғыс хан», С.Асылбекұлының «Желтоқсан түні» және аталған еңбекке арқау болған бірнеше драмалық туындылар негізінде талдап көрсеткен және оларды қазіргі оқыту талаптарына сай инновациялық технологиялар арқылы оқыту жолдарын ұсынған.

Аталған диссертациялық жұмыстың әдістемелік құндылығы докторант эксперимент түрінде «Тәуелсіздік дәуіріндегі қазақ драматургиясы» атты таңдау пәнінің оқу бағдарламасын, силлабусын ұсынып, өзінің тәжірибесінде қолданған әдіс-тәсілдерді жүйелеп, олардың тиімділігін дәлелдеп көрсетуімен ерекшеленеді.

2. Диссертацияға қойылатын (Ғылыми дәрежелер беру ережелерінің 9-10 тармағына және Ғылыми қызметкерлердің тиісті мамандықтарының төлқұжаттарында) талап деңгейіндегі ғылыми нәтижелер.

Докторант Г.С. Каримованың диссертациялық еңбегінің нәтижелері ғылыми дәрежелер беру ережелерінің талаптарына толық сай келеді.

Диссертациялық жұмыс кіріспеден, үш тарау, қорытынды және пайдаланылған ғылыми әдебиеттер тізімінен тұрады. Пайдаланылған әдебиеттердің зерттеу тақырыбына сай сұрыпталуы жұмыстың мақсатына жетуіне ықпал еткен.

Зерттеудің бірінші тарауында қазіргі қазақ драматургиясындағы замана шындығы өмір және көркемдік шындық арақатынасы тұрғысынан қарастырылады. Докторант тәуелсіздік жылдарындағы қазақ драмасының жаңа бағытта даму эволюциясын, оның көркемдік әлеміндегі тың идеялармен толысуын дәлелдеуге ұмтылған.

Екінші тарауда қазіргі қазақ драматургиясының көркемдік ерекшеліктері және стиль мәселесі қарастырылады. Үшінші тарау қазіргі қазақ драмасын оқытудың ғылыми-әдістемелік жүйесіне арналып, эксперимент нәтижелері талданады.

Зерттеу еңбегі Г.С. Каримованың ізденісінің жан-жақтылығын, бағыт-бағдарының айқындығын көрсетіп, қойылған міндеттерді әдістемелік тұрғыда толық атқарып шыққандығымен сипатталады.

Зерттеу жұмысының орындалу барысында төмендегідей ғылыми нәтижелерінің алынғанын атауға болады:

Бірінші ғылыми нәтиже – ұлттық драматургияның тақырыптық аясының тәуелсіздік жылдарында кеңейе түскендігін анықтап көрсетеді.

Екінші ғылыми нәтиже – тәуелсіздік тұсындағы драмалық шығармалардың туу, даму, қалыптасу жолдарының айқындалуынан,

докторанттың драмалық шығармалар туралы толымды зерттеуге қол жеткізуінен байқалады.

Үшінші ғылыми нәтиже – қазақ драматургиясындағы бүгінгі замана келбетін, қоғамдық санада қалыптаса бастаған жаңа көзқарастарды бейнелейтін драмалық туындыларды жоғары оқу орындарында оқытудың психологиялық, педагогикалық аспектілерін саралап көрсетуімен негізделеді.

Төртінші ғылыми нәтиже – драма жанрының көрерменнің рухани қажеттілігіне толық жауап бере алатын көркем туынды ретінде бүгінгі әдеби үдерісте өз биігінен көріне білуі және оның жоғары оқу орындарындағы әдеби білім мазмұнының құрылымындағы білімдік және тәрбиелік әлеуетін диссертанттың ұтымды көрсете алуымен түйінделеді.

Бесінші ғылыми нәтиже – зерттеу тақырыбына сәйкес таңдап алынған драмалық шығармалардың тақырыптық тереңдігінің оқыту әдістемесі негізінде ашыла түсуі, сол сияқты докторанттың драмалық шығармаларды оқыту әдістерінің бүгінгі өмір талабына сай, студенттердің танымдық қабілеттіліктерін, шығармашылық әрекеттерін дамуына жол ашатын тиімді тұстарын инновациялық бағытта қарастырып, оқытудың ұтымды жолдарын ұсынған. Драмалық шығармаларды оқытудың дидактикалық талаптарын, болашақ педагог маманның кәсіби шеберлігін дамыту мақсаттарын нәтижелер деңгейінде анықтауды докторант ғылыми пікірлермен, дәлелденген эксперименттік тәжірибелермен біртұтастықта пайымдай білген.

Зерттеудің мақсат-міндеттері айқын, жетекші идеясы, теориялық негізі нақты көрсетілген. Диссертациялық жұмыстың әдіснамалық негізі және қолданылған зерттеу әдістері қазіргі оқыту әдістемесіне сәйкес алынған нәтижелерде көрініс тапқан.

3. Ізденушінің диссертацияда тұжырымдаған әрбір нәтижесінің, тұжырымдары мен қорытындыларының негізделу және шынайылық дәрежесі.

Диссертанттың зерттеу нәтижесінің шынайылық дәрежесін жұмыс мазмұнынан, алынған нәтижелік қорытындылардан көруге болады.

Зерттеу нәтижесінің дәлелділігі докторанттың ғылыми-теориялық және әдістемелік әдебиеттерді бірізділікпен, біртұтастықта талдап, олардың практикалық мәнін зерделей алуымен сипатталады. Сондықтан бұл еңбекті оқыту теориясы мен әдістемесін бір арнаға тоғыстыра отырып толық аяқталған деп айтуымызға болады.

4. Ізденушінің диссертацияда тұжырымдаған әрбір ғылыми нәтижесімен қорытындысының жаңалық дәрежесі.

Г.С.Каримованың диссертациялық жұмысында дәлелденіп, тұжырымдалған ғылыми нәтижелердің жаңалық дәрежесі қойылатын талаптарға сай келеді. Диссертант бұл зерттеу жұмысында қазіргі тәуелсіз қазақ әдебиетіндегі драмалық шығармаларды оқытудың жаңа бағыттарын, әдістемелік жолдарын ұсынған. Қазақ әдебиетін оқытудың дәстүрлі әдістерін қазіргі интерактивті әдістермен сабақтастықта қарастыра отырып, докторант жоғары оқу орындарында драмалық туындыларды оқытудың жүйесін

жасауға ұмтылған. Мұны зерттеу барысындағы практикалық, яғни сахналық-қойылымдық әдістер, креативті іздену әдістері, интерактивтік әдістер және когнитивтік талдау әдістері сияқты жүйелілік топтастырудан байқауға болады.

5. Алынған нәтижелердің ішкі бірлігінің бағалануы.

Зерттеу барысында алынған теориялық және практикалық нәтижелердің ішкі бірлігінің сақталғандығы барлық тарауларда, оның әрбір тармақтарында жасалған ой-тұжырымдардың логикалық байланысының бірізділігінен көрінеді. Айқындалған түйіндеулер, алынған нәтижелер өзара байланыста, үйлесімділікте баяндалады.

6. Ізденушінің алған нәтижелерінің тиісті өзекті мәселені, теориялық немесе қолданбалы міндетті шешуге міндетті бағытталғандығы.

Зерттеу жұмысының теориялық және практикалық мәні ретінде бұл диссертацияның нәтижелері мен қорытындылары қазақ драматургиясын сапалы оқытуға қажетті ғылыми-әдістемелік еңбектерді толықтыра түседі. Зерттеу нәтижелерін гуманитарлық бағыттардағы мамандықтарда, сондай-ақ өнертану мамандарына көмекші құрал ретінде элективті курстарда, семинар, практикалық сабақтарда пайдалануға болады.

7. Диссертацияның негізгі қағидасының, нәтижесінің тұжырымдары мен қорытындыларының жариялануының жеткілікті толықтығына растама.

Зерттеу жұмысының кейбір теориялық мәселелері мен әдістемелік нәтижелері халықаралық ғылыми конференцияларда баяндалып, ғылыми семинарларда талданған. Диссертациялық жұмыста айтылған ғылыми-теориялық тұжырымдар мен автордың ой-пікірлері халықаралық дәрежедегі ғылыми конференциялар мен алыс-жақын шетелдік және отандық басылымдарда жарияланған мақалаларда көрініс тапқан.

8. Диссертацияның мазмұны мен жазылуы жағынан кездескен кемшіліктер.

Диссертациялық еңбекте жоғары оқу орындарында драмалық шығармаларды оқытудың ұтымды жолдары қарастылып, олардың білімдік, тәрбиелік және дамытушылық міндеттері және болашақ маманның кәсіби білімденуіндегі жалпы орны айқындалған. Дей тұрғанмен, зерттеу жұмысында айта кетуді қажет ететін төмендегідей ескертпелер де кездеседі:

1. Эксперимент барысында өткізілген дәріс, семинар сабақтарының және студенттің өздік жұмыстарының бір – екі үлгісі толығымен ұсынылса, жұмыстың әдістемелік сипаты ашыла түсер еді.

2. Зерттеу жұмысындағы әр тараудың соңында қорытынды тұжырымдар жасалса, еңбектің мазмұндық-құрылымдық және практикалық маңыздылығы арта түсер еді.

Алайда, бұл аталған сын-ескертпелер диссертациялық зерттеудің теориялық құндылығына және әдістемелік маңыздылығына еш нұқсан келтірмейді.

9. Диссертацияның жеке жазылған ғылыми квалификациялық жұмысқа қойылатын талаптарға сәйкес келуі. Диссертациялық жұмыс

жеке жазылған ғылыми квалификациялық жұмысқа қойылатын талаптарға сәйкес жазылған. Зерттеу еңбегінде ғылыми жұмысқа қойылатын стандартты талаптар толық сақталған. Ғылыми жұмыстың мәтін көлемі, шрифт өлшемдері және тағы да басқа техникалық талаптарға сәйкес орындалған.

Каримова Гульмира Сәрсемханқызының «Қазіргі қазақ драматургиясы және оны оқыту әдістемесі» атты диссертациясы Қазақстан Республикасы Білім және ғылым министрлігі Білім және ғылым саласындағы Бақылау комитетінің талаптарына сәйкес орындалған. Бұл ғылыми зерттеу жұмысын жоғары оқу орындарындағы филология факультеттерінде қазақ әдебиетін оқыту әдістемесінің арнасын кеңейтуге көмектесетін ғылыми еңбек деп бағалауға болады. Ал Каримова Гульмира Сәрсемханқызын 6D011700 – Қазақ тілі мен әдебиеті мамандығы бойынша «философия докторы» (PhD) дәрежесін алуға лайық деп санаймын .

Рецензент:
әл-Фараби атындағы
Қазақ ұлттық университеті
Педагогика және білім беру
менеджменті кафедрасының
доценті, п.ғ.к.

Әрінова Б.А.